

Memorie și uitare în secolul XX

ISTORIE SOCIALĂ ȘI MEMORIE OFICIALĂ. DOSARUL „GRIVIȚA ‘33“

Steliu Lambru

Unul dintre cele mai importante repere cronologice ale narațiunii istorice comuniste privind perioada interbelică, mișcările pentru revendicări salariale ale muncitorilor ceferiști din a patra decadă a secolului XX, cunoscute sub denumirea generică de „grevele de la Atelierele CFR «Grivița» din ianuarie-februarie 1933“, pare să fi căzut astăzi în uitare. „Amnezia“ de care a fost cuprinsă istoriografia românească post-decembristă este cu atât mai paradoxală cu cât domeniul istoriei sociale este unul încă destul de deficitar în cercetarea istorică din România. Nu numai memoria dosarului „Grivița ‘33“ pare că s-a șters din analele istoriei românești, dar și tot ceea ce ține de tradiția intelectuală de stânga, atât cât a fost, și nu mai trezesc nici măcar un interes oarecare, iar marile monografii dedicate istoriei PCR și istoriei României sub regimul comunist se lasă așteptate în continuare. Acest fapt pare cu atât mai anormal cu cât influența intelectuală a marxismului în mediile academice și universitare euro-americe rămâne pregnantă, mai ales dacă ținem cont de pluralitatea interpretărilor post-comuniste ale marxismului însuși. Atât cât poate fi găsită vreo urmă de materialism istoric marxist în ceașismul istoriografic, există încă o șansă și pentru marxismul românesc de a fi revizitat și „adus la zi“. De mare importanță în economia discursului rollerian¹, greva de la Grivița își pierde treptat din importanță după instalarea în fruntea partidului și statului a lui Nicolae Ceaușescu, ajungând ca în perioada ceașismului târziu (după 1980) aceasta să fie numai amintită, destul de lapidar, într-un context în care trebuia să strălucească numai figura liderului absolut.

Evenimentele din dosarul „Grivița ‘33“ au fost considerate de istoriografia dejiștă și de aceea ceașistă inițială drept forme superioare de manifestare ale conflictului ireconciliabil dintre exploatați și exploatați, dintre săraci și bogați. Din aceste interpretări² oficiale a supraviețuit, după falimentul integral al ceașismului, o memorie socială inoculată de acesta, în bună parte și din cauza insuficienței cu care a fost tratat acest subiect din istoria contemporană a României. Dacă există cel puțin un domeniu al istoriografiei românești care reclamă reinterpretarea și rescrierea sa, atunci acesta este cel dedicat mișcării muncitorești și sindicale din România. Departate de a fi parte exclusivă a unei

ideologii anume sau al unui anumit tip discursiv istoric, „Grivița ‘33“ este un studiu de caz care aparține domeniului istoriei social-economice din România și istoriei sindicalismului militant. În general, puținele texte și referiri postdecembriste în studiul acestui caz au ținut să evidențieze aspectele sale întunecate, interzise din istoria acestui eveniment, și anume importanța capitală a amestecului agenților Internaționalei a III-a Comuniste în organizarea, declanșarea și desfășurarea grevelor de atunci: singurul aspect care fusese ascuns de propaganda oficială a regimului de până în 1989.

Acțiunile greviste din iarna anului 1933 au invadat, în primul rând, manualele școlare și mediile de informare în masă, fiind pretextul punerii în scenă a unui spectacol politic și cultural care suplinea carențele de legitimitate ale regimului³. În acest sens, grevele succesive ale muncitorilor de la Atelierele CFR „Grivița“ au fost folosite de puterea comunistă pentru cointeresarea corpului social în proiectul politic propus, formarea unei conștiințe istorice național-comuniste și „edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism“ conform discursului oficial, program lansat de Ceaușescu începând cu Congresul al XI-lea al PCR din 1974. Care au fost efectele acestei cointeresări a cetățenilor în proiectul politic privind memoria culturală a trecutului comunist și cunoașterea generală a trecutului istoric de către aceștia se poate deduce urmărind insistența cu care se păstrează clișeele legate de „Grivița ‘33“ în interiorul conștiinței colective românești. Recursul actual la istoria acestui caz trezește în opinia publică o memorie culturală cu serioase rădăcini în ceaușismul istoriografic, fapt paradoxal, întrucât receptivitatea opiniei publice românești la „cântecul de sirenă“ istoriografic oficial părea să fie destul de redusă, grevele ceferiste fiind îndeobște considerate drept un mijloc de glorificare a regimului⁴. Din nefericire, aceste neajunsuri ale istoriei proletcultiste nu influențează doar opinia publică, ele rămânând încă și în bagajul de cunoștințe al unor universitari, prezumtivi producători de cunoaștere. Ceea ce este încă un fapt și mai surprinzător îl constituie cantonarea unor temerari care s-au aventurat în studiul istoriei comunismului românesc într-o manieră de tratare care seamănă neplăcut de bine cu istoriografia regimului de care România s-a despărțit în 1989⁵.

Demersul de față își propune interogarea unei categorii de surse neutilizate de cercetarea istoriografică în dosarul „Grivița ‘33“, și anume presa scrisă, cu accentul pus pe principalele cotidiene care au relatat cel mai detaliat succesiunea protestelor grivițene: „Adevărul“, „Dimineața“, „Dreptatea“, „Scânteia“ și „Universul“. În mod evident, am acordat atenția cuvenită și altor tipuri de surse și colecții de documente, puține, dar care mi-au clarificat unele nedumeriri. Intenția mea este de a prezenta filmul negocierilor dintre patronat și sindicatele ceferiste așa cum a fost reflectat de aceste publicații, în cadrul general al desfășurării lor. De asemenea, propun o disociere netă a motivației și semnificației acțiunilor greviste, ca mijloc de interpretare al cazului „Grivița ‘33“. În primul rând, se poate distinge analiza grevelor organizate pentru satisfacerea revendicărilor economico-sociale, care pot fi privite drept acțiuni legale

și în conformitate cu legislația muncii din perioadă. Într-un alt registru interpretativ trebuie însă așezate revendicările radicale și acțiunile de terorism ale sindicatelor comunizate, declanșate după negocierile cu patronatul și care au dus la intervenția în forță a armatei de la mijlocul lunii februarie 1933. În acest din urmă sens se impune sublinierea unei alte disocieri, și anume cea ideologică dintre sindicatele social-democrate moderate și cele anarhist-comuniste. Prin această ultimă disociere intenționez să arăt că, de fapt, au existat două evenimente diferite deși la prima vedere confuzia primează: greva tuturor sindicatelor ceferiste dintre 30 ianuarie și 2 februarie și rebeliunea comunistă din 14-16 februarie 1933. Aceste două evenimente le voi trata însă împreună, atât pentru a înțelege succesiunea evenimentială de către cititorul nefamiliarizat cu acest caz, cât și pentru a explica rațiunea pentru care le consider drept două evenimente deosebite. Întrucât rebeliunea din 14-16 februarie este considerată îndeobște ca fiind acțiunea grevistă în sine, este necesar să elimin această confuzie: de fapt, ceea ce este cunoscut sub numele de greva de la Atelierele CFR „Grivița“ îl reprezintă protestul din 30 ianuarie-2 februarie, acțiune încheiată cu negocieri și cu majoritatea solicitărilor satisfăcute. Anarhia, dezordinile și violențele din zilele 15 și 16 februarie s-au constituit într-un alt eveniment având drept cauze imixtiunea ideologică externă, în care miza economico-socială a acțiunilor revendicative își pierde relevanța.

1. CONTEXTUL

Majoritatea autorilor care au abordat tema grevelor grivițene consideră că acestea nu pot fi izolate de criza economică mondială din 1929-1933. Dar criza economică a fost doar pretextul pentru ofensiva politică a Cominternului spre teritoriile apusene pierdute după 1918. Revanșismul Uniunii Sovietice viza recuperarea acelor teritorii și exportul proiectului politic bolșevic prin „revoluția mondială“ care radicaliza și nemulțumirile materiale ale muncitorilor ceferiști, împingându-i către dezordine și anarhie. Tradiția grevelor „de import“ începuse încă din 1918, atunci când greva tipografilor din decembrie s-a soldat cu aproximativ 100 de victime, acest eveniment istoric fiind un alt caz supus imixtiunii politicului și denaturării propagandistice în anii regimul comunist, alături de grevele minerilor din Lupeni, desfășurate în 1929. Intrată în cel de-al patrulea an, recesiunea economică provocase scăderea nivelului de trai generând tulburări sociale și puternice proteste sindicale, de felul celor din 1931. Efectele negative ale marelui crah financiar de pe Wall Street, din octombrie 1929, au fost resimțite puternic și în România, unde criza economică a fost dublată și de acțiunile destabilizatoare ale agenților Cominternului vizând subminarea autorității statului român⁶. Principalul agent al URSS în România, PCR fusese interzis în 1924 printr-un ordin al ministrului de război, în urma adeziunii acestuia la politica externă a Moscovei, care considera România „stat multinațional“ și contesta administrația românească în teritoriile dobândite la sfârșitul primului

război mondial. Prin „legea Mîrzescu“, elaborată după două luni de la acest ordin al ministrului de război și prin care erau interzise toate formațiunile politice și organizațiile care subminau autoritatea statului, era definitivată scoaterea de pe scena politică a PCR.

În condițiile reculului economic mondial, anul 1933 debuta în România cu creșterea tendințelor de protest ale mai multor categorii socio-profesionale. Lucrătorii ceferiști nu erau o excepție în ceea ce privește scăderea nivelului de trai. Sindicatele ceferiste erau însă bine organizate și dispuneau de forță și radicalism ideologic pentru a se manifesta mai convingător în susținerea revendicărilor. Asumarea de către sindicatele ceferiste a rolului de avangardă în lupta socială va încapsula strategia generală a acestora în săptămânile care vor urma. Așa cum consemnau „Dimineața”⁷, „Adevărul”, „Dreptatea” și „Universul”, în ziua de 30 ianuarie sindicatele ceferiste dădeau publicității „Apelul către toți salariații publici”, în care salariații din ministere, poștă, corpul didactic de toate gradele, corpul sanitar, cel ecleziastic și lucrătorii CFR își manifestau ostilitatea față de noul proiect al guvernului țărănist condus de Alexandru Vaida-Voevod, de reducere a salariilor, proiect propus de Virgil Madgearu, ministrul de finanțe. A doua zi după prezentarea acestui apel și după dezbaterile Congresului funcționarilor publici, se alătură protestului și sindicatele ziaristilor, funcționarilor publici și veteranilor de război⁸.

2. GREVA

În urma menținerii intenției guvernului de a reduce salariile angajaților publici, sindicatele ceferiste declanșează greva la finele lunii ianuarie care va dura până la 2 februarie. În urma acestei scurte acțiuni greviste, guvernul va da un comunicat în care preciza că lucrătorilor de la CFR nu li se vor aplica reducerea de salariu. Însă direcțiunea Atelierelor CFR „Grivița”, îngrijorată de circumstanțele în care se produc revendicările muncitorilor, emite o circulară în care preciza clar: „... fără să se aștepte rezultatul întrevederilor (n.m. cele dintre sindicate și patronat), anumiți instigatori cari se intitulează comuniști în manifestele lor, împiedică prin instigațiile lor ca să se dea aprobările necesare (n.m. privind rezultatul negocierilor). Urmarea va fi... că toți cei cari se vor lăsa ademeniți de aceștia, vor fi îndepărtați din serviciu fără a mai fi reprimiți”⁹. Cotidianul social-democrat „Dimineața” relatează astfel desfășurarea grevei din 2 februarie: „Când sirena a sunat încetarea lucrului pentru repaosul de prânz, toți acești muncitori (n.m. circa 3.000 de oameni) s-au întrunit în hala cea mare, unde s-a improvizat o întrunire... S-a hotărât pe loc forțarea celorlalte secții să intre în grevă. Cu această ocazie s-au produs încăierări cu social-democrații pe tema metodelor de luptă – aceștia cerând să se procedeze cu prudență, spre a nu se da ocazie autorităților să provoace... Din vreme au sosit numeroase forțe armate..., fiind totuși ținute la mari distanțe spre a nu da aspect că se provoacă... La ora 4.30, greviștii au ieșit în liniște pe poarta atelierelor. Armata a fost retrasă – astfel că nu s-au produs incidente”¹⁰.

Negocierile purtate de ministrul lucrărilor publice și comunicațiilor, Eduard Mirto – împreună cu Cezar Mereuță, directorul general al Atelierelor CFR „Grivița” – cu directorii atelierelor CFR și directorul Atelierelor Grivița-vagoane, pe de o parte, și reprezentanții greviștilor pe de alta, au avut ca rezultat satisfacerea doleanțelor muncitorești. Din cele 10 revendicări ale muncitorilor, direcțiunea Atelierelor CFR a aprobat următoarele puncte:

1. Minimum de câștig atunci când lucrătorul n-a putut lucra din motive independente de el.
2. Reținerile legale sau pe bază de împrumut la Casa Muncii CFR să fie până la cel mult 1/3 din drepturile lucrătorilor.
3. Ministrul Mirto a decis ca salariile nici unei categorii de muncitori și funcționari din calea ferată să nu sufere proiectata reducere de 10%, iar reținerile de 10% făcute în luna ianuarie să fie restituite.
4. Acordarea de prime tuturor celor 120.000 de muncitori și funcționari ceferiști din toată țara începând cu 1 ianuarie 1933, ca o completare a salariilor¹¹.

3. CONFUZII ȘI CLARIFICĂRI

Într-o declarație făcută presei, ministrul Mirto își exprima totuși speranța ca lupta sindicală să nu degenereze: „împreună cu direcția generală, le-am studiat (n.m. revendicările) cu cea mai mare bunăvoință și am aprobat tot ce era îndreptățit. Se poate spune că lucrătorii au avut un deplin câștig de cauză. Era natural ca ei să recunoască aceasta și să continue liniștiți lucrul. Sunt însă printre ei unii cari au regretat profund văzând că cererile sunt satisfăcute. Aceștia continuă să se agite și să atragă și pe alții de partea lor. În momentul de față, lucrătorii ceferiști discută între dânsii. Noi așteptăm cu tot calmul sfârșitul discuțiilor lor. Nu ne îndoim că bunul simț va învinge. Zvonurile că la atelierelor CFR ar fi o situație îngrijorătoare sunt nu numai exagerate dar pe de-a întregul inventate. N'a avut loc nici un act de turburare a ordinii publice și avem convingerea că nici pe viitor nu se va întâmpla nimic. Toată agitația se va termina în liniște, spre satisfacția tuturor părților, poate cu excepția acelor cari nu urmăresc altceva decât turburarea liniștei”¹².

Optimismul ministrului va fi înșelat însă mai curând decât se putea bănuși, în aceeași zi, ceferiștii ieșeni organizând o amplă grevă de protest. Delegația sindicală grivițeană solicitase patronatului și asigurarea de 44 de ore de lucru pe săptămână în loc de 36. În urma unor noi întrevederi cu delegația Uniunii Sindicatelor CFR și a Sindicatului CFR condus de Alexandru Oprescu, ministrul Mirto și direcțiunea generală a Căilor Ferate au mai aprobat încă 4 puncte:

1. Se asigură lucrătorilor din toate atelierelor CFR 40 de ore de lucru pe săptămână, de luni până vineri 7 ore pe zi, iar sâmbăta 5 ore.
2. Salariul minim va fi echivalentul salariului la orele lucrate, majorat cu o compensație de acord de 20%.
3. Alocația de chirie va fi de 15% de la 1 ianuarie 1933.
4. Revizuirea prețurilor de acord pe baza de cronometrare a timpului de lucru a diferitelor lucrări.

Delegația sindicală se declară satisfăcută de această dată și promite patronatului că greviștii vor relua lucrul și că nu vor mai fi alte dezacorduri. Însă, în ziua de 3 februarie, agitatorii comuniști îndeamnă la noi revendicări și la o nouă grevă, iar 200 de lucrători care au încercat să reia lucrul au fost împiedicați să o facă. Noile revendicări constau în recunoașterea dreptului de funcționare a unui Comitet de fabrică ca organ consultativ obligatoriu pentru administrația CFR în litigiile cu lucrătorii, acordarea unei alocații de scumpiri, anularea impozitului global, încetarea concedierilor și reprimirea celor concediați anterior și mărirea salariilor cu 40%¹³. În aceeași zi, la rafinăriile Societății Româno-Americane și ale „Astrei Române“ din Ploiești au loc tulburări ale liniștii publice provocate de muncitorii de acolo. Strategia energetică a subsecretarului de stat din Ministerul de Interne, Armand Călinescu – același care va interveni și la Grivița –, va restabili ordinea cu ajutorul armatei.

4. CRIZA

După acest moment al negocierilor în urma căruia se detensionează climatul general de neîncredere reciprocă dintre sindicate și patronat, se declanșează criza internă a revendicărilor muncitorești. Intră în acțiune agitatorii comuniști, care încearcă să împiedice aplicarea acestui acord privind soluționarea cererilor greviștilor. Pentru a îndepărta eventualele suspiciuni privind veridicitatea acestor afirmații voi cita chiar din oficiosul PCR, „Scânteia“, din 15-28 februarie 1933 care nota, triumfal, victoria ceferiștilor în disputa cu patronatul: „crâncena luptă din 15 și 16 februarie a ceferiștilor de la «Grivița» a fost continuarea luptei lor hotărâte, în care izbutiseră să smulgă direcției și guvernului cuceriri importante, cuceriri care mergeau de la impunerea de revendicări economice... până la impunerea *revendicării politice* (subl. m.) a Comitetului de fabrică...“¹⁴.

O nouă delegație sindicală este primită de ministrul Mirto. Acesta le explică greviștilor că bugetul CFR nu poate suporta o mărire a salariului de 40%, ci de doar 20%. Ministrul le reproșează reprezentanților greviștilor că revendicările lor devin politice și-și exprimă regretul pentru degenerarea luptei sindicale. Delegația admite explicațiile economice ale lui Mirto și muncitorii reiau lucrul în ziua de 4 februarie. În aceeași zi a început și satisfacerea financiară a doleanțelor, convenită în urmă cu două zile.

Dar speranțele patronatului pentru calmarea situației vor fi înșelate iarăși. Prin aceste satisfaceri succesive ale revendicărilor ceferiștilor, guvernul Vaida-Voevod restabilise unele privilegii suprimate anterior de guvernul Iorga-Argetoianu. Pentru a ține situația sub control, parlamentul este nevoit să voteze „starea de urgență“ în ziua de 5 februarie, în ciuda protestelor opoziției liberale, social-democrate și țărănești-radicală¹⁵. Guvernul introduce gărzi militare în Atelierele CFR și începe pregătirile pentru militarizarea Căilor Ferate. În declarația sa, guvernul Vaida-Voevod argumenta instituirea stării de urgență prin prezența pericolului comunist: „în ultimul timp, mișcări concertate cu caracter comunist

au turburat ordinea în diferite regiuni și tind în mod evident la destrămarea țării. Pentru a asigura menținerea ordinii și a evita nevoia nefericită a unei aspre represiuni, guvernul crede că va fi silit a lua măsuri excepționale de prevenirea turburărilor¹⁶. Unul dintre adepții introducerii stării de urgență era același energetic subsecretar de stat Armand Călinescu, considerând că această măsură se impunea „pentru a preîntâmpina o insurecție comunistă care se pregătea”. Într-un discurs ținut în fața parlamentului, el dezvăluia activitățile subversive ale grupurilor comuniste: „în ianuarie trecut (n.m. 1932), grupul comunist român a ținut un congres în străinătate și a votat o rezoluție în 4 puncte: 1. intrarea comuniștilor în sindicate pentru a demonetiza pe social-democrați; 2. infiltrarea în instituțiile de stat; 3. organizarea de mișcări de mase în fabrici; 4. organizarea de greve. Toate acestea sunt considerate ca mijloace pentru răsturnarea ordinii într-o situație prerevoluționară... Apoi, în sindicate, social-democrații sunt denunțați ca trădători, lucrându-se pentru realizarea punctului 1¹⁷.”

5. SFIDAREA

A doua zi, 6 februarie, încălcând dispozițiile stării de urgență, la Cluj se întrunesc muncitorii ceferiști, unde participă și o delegație grivițeană. În urma acestei încălcări a dispozițiilor guvernamentale, autoritățile locale operează 38 de arestări. În aceeași zi, ministrul comunicațiilor Eduard Mirto, la interpelarea deputatului social-democrat Ioan Mirescu, ia cuvântul în parlament pentru a da explicații asupra situației explozive de la Grivița. Adresându-se deputatului Mirescu, Mirto adăuga: „nu se poate să nu știți că în timpul lungilor ședințe petrecute în atelierele căilor ferate... nu s-au discutat numai problema și revendicările muncitorești, ci s-a discutat utilitatea sau inutilitatea parlamentului și modul de așezare al impozitelor. Atelierele căilor ferate nu sunt săli de întrunire pentru propaganda tuturor ideilor. Înainte de toate, muncitorii trebuie să respecte acel locaș, care are anumită destinație. Dar dv. nu știți că s-au discutat și cauzele crizei economice de la noi din țară, dacă aceste cauze ale crizei nu sunt în strânsă legătură cu cauzele crizei economice mondiale, dacă aceste cauze ale crizei economice mondiale nu sunt în legătură cu așezarea socială actuală? Aceste erau revendicări muncitorești?”¹⁸

În ziua de 8 februarie, cabinetul lansează „Manifestul guvernului către țară” în care arată pericolul anarhiei comuniste și îndeamnă la calm: „Români, o primejdie mare pândește țara noastră. Se încearcă destrămarea ei prin anarhie și violență. Organizații ascunse comuniste lucrează la răsturnarea prin violență a ordinii de stat. În executarea aceluia plan unele turburări au început în câteva regiuni. În același timp alte elemente, fără să-și dea seama, dau ajutor indirect acțiunii de destrămare, dedându-se la violențe cari creiază o atmosferă prielnică răsturnării ordinii de stat¹⁹”. Manifestul este semnat de prim-ministrul Alexandru Vaida-Voevod, ministrul de interne G.G. Mironescu, ministrul justiției Mihai Popovici și ministrul apărării, generalul Samsonovici.

Pentru a sublinia gravitatea crizei cu care se confrunta guvernul, presa centrală citează publicațiile franceze care relatau despre situația din România. Astfel, „La Republique“ își exprima teama ca starea de asediu să nu mascheze tendința spre dictatură²⁰. Ziarul „Le Temps“, în articolul „În Balcani“, nota: „incidentele care au obligat guvernul român să decreteze starea de asediu în București și în alte centre; agitațiunea care a silit guvernul jugoslav să ia măsuri severe contra șefilor partidelor opoziționiste, în sfârșit neliniștea care există în stare latentă în alte țări balcanice constituie un ansamblu care reclamă multă vigilență. ... În realitate în timpul celor 14 ani care au urmat după război, comunismul n-a reușit un singur moment să dea în România o forță politică. Toate alegerile generale au confirmat propriu-zis că nu există în țară comunism“²¹. „Le Journal“ opina că „șantajul sovietic în România“ era un rezultat al orgoliului rănit al URSS pentru pierderea Basarabiei în 1918²². În intervalul 8-14 februarie se constată încercări de atentate în Gara de Nord și în alte locuri publice din țară, puse la cale de autori rămași necunoscuți. Măsurile luate de autorități de joacă aceste planuri, după ce Siguranța descoperise încă din 29 ianuarie spioni comuniști la Poșta Centrală din București.

6. INTERVENȚIA

Ziua de 14 februarie reprezintă începutul violențelor îndelung amânate de ambele părți. Guvernul dizolvă și scoate în afara legii douăsprezece organizații de factură comunistă, prin această măsură dură executivul sperând să descurajeze dezordinile și încercările de provocare la grevă ale comuniștilor. Pe de altă parte, Siguranța operează zeci de arestări în rândul incitatorilor la anarhie. La Cluj, comuniștii sparg vitrinele magazinului „Barzaon“, iar la fabrica „Dermata“ un comisar și câțiva gardieni sunt răniți de gloanțele trase de comuniști. Evenimentele provocatoare de la Cluj s-au suprapus grevei lucrătorilor din Regionala CFR declanșată pe 13 februarie.

În București, în dimineața zilei de 15 februarie, 2.000 de ceferiști ocupă Atelierele „Grivița“ și declară grevă, după concedierea și arestarea de către Siguranță a unsprezece muncitori comuniști în ziua precedentă. Revendicările lor erau eliberarea imediată a celor arestați, recunoașterea Comitetului de Fabrică, redeschiderea sindicatului dizolvat prin starea de asediu și ridicarea celei din urmă. Ministrul Mirto le răspundea greviștilor că nu-i poate elibera pe arestați, acest fapt intrând în competența ministrului de interne, dar le promitea ca va interveni pentru ei.

Răspunsul lui Mirto generează dezordini. Patru mii de muncitori grivițeni se baricadează, împreună cu femeii și copiii, în incinta Atelierele. Descriind starea de euforie revoluționară care îi cuprinsese pe greviști, ziarul „Scânteia“ nota: „toate îndemnurile și apelurile la liniște ale direcției, toate încercările șefilor social-democrați de a opri dezlănțuirea luptei se sfârșesc de îndârjirea muncitorilor. În fața neînduplecării greviștilor, direcția cere intervenția imediată a armatei și poliției... Muncitorii se baricadează în ateliere. Poarta și gardul de

fier al atelierelor fură electrizate de muncitori. Două cisterne de apă fură pregătite pentru a stropi pe asaltatori²³.

Dispozitivul militar de jandarmi și gardieni înconjoară atelierile. La sunetul sirenelor, o mulțime înarmată cu bâte, ciomege și diverse alte obiecte, chiar și revolve, formată din lucrătorii din schimbul următor și din rudele celor baricadați²⁴, se apropie de forțele de ordine. Acestea din urmă decid evacuarea străzii, dar din mulțime se trage cu arme în forțele de ordine; un gardian este ucis și alți douăzeci sunt răniți. Armata, sosită în sprijinul poliției, debarasează strada. Mulțimea risipită devastează magazinele, geamurile vehiculelor sunt sparte; s-au tras focuri de armă în mașina prefectului poliției și în cea a „Salvării”, medicul acesteia și răniții din interior fiind loviți.

În zorii zilei de 16 februarie la orele 6.15, armata îi somează pe greviști să părăsească incinta Atelierelor, aceștia răspunzând cu focuri de armă. Armata replică prin rafale de mitralieră, după care ia cu asalt Atelierile. Această scurtă acțiune s-a soldat cu patru morți și treisprezece răniți din rândul muncitorilor și cu câțiva soldați răniți. Sunt arestați peste 600 de muncitori – aici cifrele date de publicații diferă; în „Dimineața” cifra este de 670 de arestați iar în „Dreptatea” de 760 –, numai cei asupra cărora s-au găsit arme de foc. Comunicatul oficial din aceeași zi recunoștea un mort și doisprezece răniți de partea forțelor de ordine, trei morți și șaisprezece răniți de partea greviștilor. În următoarele zile au loc arestări ale unor lideri comuniști la Iași, Sighet, Tg. Frumos, Câmpina, Brăila, Rădăuți, Storojineț, Bălți, Cernăuți.

În comunicatul remis presei, sindicalistii social-democrați din Uniunea Sindicatelor Ceferiștilor declarau: „Uniunea a atras în acelaș timp atenția muncitorimei că trebuie să se organizeze în sindicate spre a putea începe o luptă sistematică și hotărâtă pentru cucerirea revendicărilor atât de necesare... A doua zi, când delegații noștri s-au prezentat cu rezultatul în fața lucrătorilor, aceștia s-au arătat neîncredători, iar cei care aveau tot interesul să compromită Uniunea, au determinat pe muncitori să strige că nu au încredere în cele spuse de delegați, și au cerut să se declare grevă. Greva aceasta s-a dovedit că a fost inutilă deoarece aproape toate cererile noastre au fost satisfăcute... În ciuda rațiunii limpezi, o nouă grevă a izbucnit de data aceasta cu pronunțat caracter politic... Muncitorimea a avut ocazia să constate cine îi apără interesele. A văzut prăpastia în care a fost împinsă de către agenții provocatori comuniști, și cel puțin din aceste triste întâmplări să tragă învățăminte necesare²⁵. În schimb, după ce-i atacă pe reprezentanții Uniunii Sindicatelor Ceferiștilor în comunicatul său, Federația Asociațiilor și Sindicatelor Profesionale CFR, rivala celei dintâi, anunța: „De această situațiune au profitat elementele turbulente care au căutat să canalizeze nemulțumirile muncitorilor cu alte scopuri decât acela al satisfacerii revendicărilor profesionale²⁶. În mesajul său către greviști dat publicității în ziua de 23 februarie, regele Carol al II-lea scria: „am sentimentul că masa muncitorească a acestei țări în sentimentul ei familiar, nu se va lăsa orbită de agenții unei propagande străine, care seamănă fermenți de ură ca să nu dea drept recoltă decât mizerie și sânge. Ajunge pentru aceasta să punem pe instigatori în imposibilitate de a face rău²⁷”.

7. CONCLUZII

„Baia de sânge“ de la Grivița, așa cum a fost ea considerată de istoriografia comunistă, trecându-se sub tăcere numărul victimelor, a fost mistificare de al cărui ridicol începuse să se autoseseze chiar și discursul oficial. O notă dintr-o culegere de texte apărută în 1982 este edificatoare în acest sens: „aprecierile cuprinse în acest articol (n.m. „Scânteia“, 15-28 februarie 1933) trebuie privite cu rezerve, întrucât, ca și în cazul victimelor răscoalei din 1907, se acreditează cifre mult exagerate, care n-au putut fi confirmate documentar. Ministrul de interne Gheorghe Gh. Mironescu declara în Parlament că în urma „incidentelor“ de la Grivița s-au înregistrat trei morți, șaisprezece răniți grav și mai mulți răniți ușor“²⁸.

Rezumând tot ceea ce am numit până acum dosarul „Grivița ‘33“, acest demers s-a dorit o încercare de rescriere și clarificare a unui eveniment care a marcat cel puțin primele două decenii ale istoriografiei românești postbelice. Neputința de a trata trecutul României muncitorești și sindicale, eliberându-ne de încărcătura ideologică moștenită din trecutul apropiat, pare un handicap destul de serios în calea unei abordări dezinvolve a sindicalismului autohton. Efectele acestei prejudecăți nu întârzie să apară: perpetuarea unei memorii colective moștenite de la ceaușismul istoric pe de o parte, lipsa de interes pentru istoria socială și concentrarea pe cea națională, pe de alta.

Examinând dosarul „Grivița ‘33“ am propus o dublă disociere: cea economică, generatoarea autentică a protestelor muncitorești, și cea ideologică, dintre sindicatele grivițene, cele social-democrate și cele comuniste, în care rebeliunea armată a unei părți a greviștilor grivițeni a confiscat întreaga memorie post-factum a acestui dosar. Prima disociere mi-a permis să privesc această anchetă istorică nu ca pe o analiză a unui singur eveniment, ci ca pe o investigare a două evenimente distincte. În acest din urmă sens, am încercat să elimin confuzia care atribuie numele de „grevă“ evenimentului finalizat prin așa-numita „represiune“ a armatei, și să-l consider drept un „act terorist“, în același timp conferind calificativul de „grevă“ numai acțiunii revendicative în sine, desfășurate între 30 ianuarie și 2 februarie 1933.

1 Mitul ceferistului, avangardist al luptei clasei muncitoare pentru cucerirea puterii politice și instaurarea dictaturii proletariatului, este analizat în contextul mai larg al mitului ilegalistului comunist de Sorin Șerban în studiul „Ilegaliștii“ din volumul coordonat de Lucian Boia, *Miturile comunismului românesc* (București, Editura Nemira, 1998, p. 133-147). În analiza lui Șerban, scrisă cu un umor negru abia reținut, referirile la dosarul „Grivița ‘33“ sunt sporadice și reprezentate prin concentrarea asupra personajului Vasile Roaită, acestuia din urmă rezervându-i-se un loc aparte în istoriografia rolleriană a „Griviței“. Însă autorul nu se poate abține de la utilizarea unui clișeu empatic și-l caracterizează pe Roaită ca pe o „victimă a grevei din 1933“ (p. 147). Denunțat ca agent al Siguranței – aceasta ar fi fost, chipurile, motivația reală a gestului lui Roaită de a suna sirena de la Grivița; nu de a chema la o solidaritate muncitorească

- universală și apoteotică, ci dimpotrivă, acela de a comunica organelor de represiune momentul propice al intervenției –, Roaită este neantizat în ultima decadă a „epocii de aur”.
- 2 Folosesc pluralul în acest caz întrucât există cel puțin două interpretări și atitudini generale diferite față de evenimente: istoriografia de stânga a anilor ‘50 și până la jumătatea anilor ‘60, influențată covârșitor de istoriografia rolariană, a fost aceea care a creat reperul „Grivița ‘33” în istoriografia mișcării muncitorești din România, atât în privința numărului de victime, cât și a așa-numiților „martiri” ai greviștilor. Odată cu ascensiunea lui Nicolae Ceaușescu, „Grivița” i s-a pus o oarecare „surdină”, în parte din cauza prezenței cultului personalității lui Ceaușescu, dar și a unei revizuirii trunchiate a contextului în care s-au produs evenimentele. Astfel, s-a considerat că amploarea „represiunii” a fost cu mult mai mică, așa cum se va vedea mai jos, iar prezența unor figuri ca Dumitru Popa sau aceea a mai cunoscutului Vasile Roaită pur și simplu a fost dată uitării.
- 3 Una dintre cele mai percutante analize a legitimității regimului comunist românesc este dată de Vladimir Tismăneanu în volumul *Fantoma lui Gheorghiu-Dej* (București, Editura Univers, 1995).
- 4 După prăbușirea dictaturii ceaușiste, reinterpretarea izvoarelor ce ne vorbesc despre „Grivița ‘33” se impune tocmai pentru a înlătura contaminarea istoriei de către politică. Ocazional, în discursul nostalgic național-comunist de astăzi, dar mai ales în zorii noii democrații românești post-decembriste, partidele istorice, național-liberal și național-țărănesc, au fost acuzate ca fiind partide „criminale” invocându-se așa-numitele „masacre” din timpul răscoalei din 1907 și pe cele ale muncitorilor ceferiști din 1933.
- 5 Mă refer aici la una dintre cele mai prestigioase semnături din mediul cultural și academic românesc, și anume la aceea a lui Stelian Tănase, care a publicat într-un număr al revistei „22”, din toamna anului 2001, un amplu articol dedicat grevelor de la Atelierele CFR „Grivița”. Rezerva mea în privința acestui articol s-ar formula în tonul și aprecierile foarte pozitive ale autorului față de greviști și unul negativ la adresa acțiunilor guvernului de atunci, în lejeritatea cu care sunt expediate informațiile oferite de presa de atunci, neluarea în considerare a altor surse privind evenimentul și o oarecare neglijență a redactării textului.
- 6 „Dimineața”, 29 ian. 1933. Ziarul dezvăluia că în acea dimineață, la Poșta Centrală din București, fuseseră arestați 21 de simpatizanți comuniști.
- 7 „Dimineața”, 30 ian. 1933.
- 8 „Dimineața”, 31 ian. 1933.
- 9 „Dreptatea”, 2 febr. 1933.
- 10 „Dimineața”, 2 febr. 1933.
- 11 „Dreptatea”, 2 febr. 1933.
- 12 „Dimineața”, 4 febr. 1933.
- 13 „Dreptatea”, 4 febr. 1933.
- 14 Citatele din „Scânteia” sunt reproduse din volumul coordonat de Doina Smârcea, *Culegere de documente și materiale privind istoria României, 1929-1933* (Editura Universității București, 1980), p. 352.
- 15 „Adevărul”, „Dimineața”, „Dreptatea”, „Universul”, 4 febr. 1933.
- 16 „Dimineața”, 5 febr. 1933.
- 17 *Ibidem*.
- 18 „Dreptatea”, 8 febr. 1933. Deputatul Ioan Mirescu nu a fost singurul care, alături de opoziție, deplângea modul în care guvernul gestiona criza de la Atelierele CFR. Se spune și despre Corneliu Zelea-Codreanu că ar fi declarat în plenul Adunării Deputaților, după intervenția armatei din dimineața zilei de 16 februarie, că „muncitorii au cerut pâine și guvernul le-a dat gloanțe”.
- 19 „Dimineața”, 8 febr. 1933.
- 20 *Ibidem*.
- 21 *Ibidem*.
- 22 „Dimineața”, 9 febr. 1933.
- 23 Doina Smârcea, *loc. cit.*

- 24 „Dreptatea“, 18 febr. 1933.
- 25 „Dimineața“, 19 febr. 1933.
- 26 „Dimineața“, 20 febr. 1933.
- 27 „Dimineața“, 23 febr. 1933.
- 28 Ioan Scurtu (coord.), *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente* (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982), p. 152. Numele celor morți la Grivița au fost Dumitru Popa, Vasile Roaită, Dumitru Maier, Ion Dumitrescu (vezi Dinu C. Giurescu, *Illustrated History of Romania*, București, Editura Sport-Turism, 1981, p. 520).